

**PERUSTUSLAKIVALIOKUNNAN
LAUSUNTO 14/2002 vp**

Hallituksen esitys Kansaneläkelaitoksen toimeenpanemiin etuuksiin liittyviin tietojen saamista ja luovuttamista koskevien säännösten muuttamiseksi

Sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 26 päivänä helmikuuta 2002 lähettäessään hallituksen esityksen Kansaneläkelaitoksen toimeenpanemiin etuuksiin liittyvien tietojen saamista ja luovuttamista koskevien säännösten muuttamiseksi (HE 9/2002 vp) valmistelevasti käsiteltäväksi sosiaali- ja terveysvaliokuntaan samalla määrännyt, että perustuslakivaliokunnan on annettava asiasta lausunto sosiaali- ja terveysvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- hallitusneuvos Tuulikki Haikarainen ja hallitussihteeri Maritta Hirvi, sosiaali- ja terveysministeriö
- lainsäädäntöneuvos Anna-Riitta Wallin, oikeusministeriö
- lakimies Jukka Lilleberg ja lakimies Pirkko Rinne, Kansaneläkelaitos
- professori Mikael Hidén
- professori Raija Huhtanen
- assistentti Paula Ilveskivi
- professori Kaarlo Tuori.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi Kansaneläkelaitoksen hoitamia etuuksia koskevia säännöksiä tietojen saamisesta ja luovuttamisesta. Esityksen tarkoituksena on selkeyttää ja yhtenäistää sääntelyä muuttuneen henkilötieto- ja julkisuuslainsäädännön vuoksi.

Ehdotetut lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

Esityksen säätämisyjärjestysperusteluissa kosketellaan perustuslain 10 §:ää yksityiselämän suojasta ja arvioidaan ehdotusta Kansaneläkelaitoksen oikeudesta saada pankkitietoja. Ehdotetut lait voidaan hallituksen käsityksen mukaan säätää tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä. Hallitus on kuitenkin pitänyt suotavana, että asiasta pyydetään perustuslakivaliokunnan lausunto.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Valtiosääntöoikeudellisen arvioinnin lähtökohdat

Esityksen tavoitteena on tarkistaa julkisuus- ja henkilötietolainsäädäntö huomioon ottaen Kansaneläkelaitoksen toimeenpanemien etuuslakien säännökset tietojen saamisesta ja luovuttamisesta ja yhdenmukaistaa sääntelyä. Esityksessä tähdennetään, että hakijan oikeusturvan kannalta on tärkeää saada etuus nopeasti ja että tämän toteutumista edistää, jos Kansaneläkelaitos voi käyttää kaikkia hallussaan olevia välttämättömiä tietoja etuuksia ratkaistaessa. Lisäksi esityksellä pyritään siihen, että Kansaneläkelaitos voi sosiaaliturvaan kohdistuvien väärinkäytösten ja rikosten estämiseksi luovuttaa tietoja väärinkäytösten ja rikosten selvittämistä sekä rikosten syytteenpanoa varten. Esitys on valtiosääntöoikeudellisesti merkityksellinen perustuslain 10 §:n 1 momentin vuoksi.

Perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan jokaisen yksityiselämä on turvattu. Lisäksi tämän perustuslainkohdan mukaan henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla. Perustuslain lakiviittaus henkilötietojen suojasta edellyttää perusoikeusuudistuksen tarkoituksen mukaisesti (PeVM 25/1994 vp, s. 6/I) lainsäätäjän säätävän tästä oikeudesta, mutta perustuslaki jättää sääntelyn yksityiskohdat lainsäätäjän harkintaan. Tällainen perusoikeussäännös sitoo lainsäätäjän sisällöllistä harkintaa vähemmän kuin sen tapainen sääntelyvarauksen sisältävä säännös, jossa perusoikeuden todetaan olevan olemassa sen mukaan kuin lailla säädetään. Lainsäätäjän liikuma-alaa rajoittaa kuitenkin se, että henkilötietojen suoja osittain sisältyy samassa momentissa turvatus yksityiselämän piiriin (esim. PeVL 25/1998 vp, s. 2/I). Kysymys on kaiken kaikkiaan siitä, että lainsäätäjän tulee turvata tämä oikeus tavalla, jota voidaan pitää hyväksyttävänä perusoikeusjärjestelmän kokonaisuudessa.

Lainsäätäjän harkintaa sitoo se, että henkilötietojen suojan kannalta tärkeitä sääntelykohteita rekisteröinnissä valiokunnan tulkintakäytän-

nön mukaan ovat ainakin rekisteröinnin tavoite, rekisteröitävien henkilötietojen sisältö, niiden sallitut käyttötarkoitukset mukaan luettuna tietojen luovutettavuus sekä tietojen säilytysaika henkilörekistereissä ja rekisteröidyn oikeusturva. Näiden seikkojen sääntelyn lain tasolla tulee lisäksi olla kattavaa ja yksityiskohtaista (PeVL 25/1998 vp, 2/II). Valiokunta on sittemmin todennut lailla säätämisen vaatimuksen ulottuvan myös mahdollisuuteen luovuttaa henkilötietoja teknisen käyttöyhteyden avulla (PeVL 12/2002 vp, s. 5). — Nämä näkökohdat soveltuvat henkilötietojen käytön sääntelyyn laajemminkin.

Voimassa olevassa perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella syntyneessä lainsäädännössä voidaan havaita tarkkuudeltaan periaatteessa kahdentyyppistä tietojen saamista ja luovuttamista koskevaa sääntelyä. Yhtäältä on sääntelyä, jossa tarkoitettujen tietosisällöt on pyritty luettelemaan laissa tyhjentävästi (esim. rajavartiolaitoksesta annetun lain 29, 41 ja 42 § — PeVL 17/1998 vp), toisaalta esiintyy sellaista sääntelyä, jossa tietosisältöjä ei ole samalla tavoin luetteloitu (esim. sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 17, 18 ja 20 § — PeVL 7/2000 vp ja PeVL 7a/2000 vp). Edellisessä tapauksessa viranomaisen tietojensaanti-oikeus ja tietojenluovuttamismahdollisuus voivat liittyä esimerkiksi jonkin tarkoituksen kannalta "tarpeellisiin tietoihin", kun taas jälkimmäisessä tapauksessa sääntelyyn sisältyy vaatimus "tietojen välttämättömyydestä" jonkin tarkoituksen kannalta.

Valiokunta pitää henkilötietojen suojan kannalta tärkeänä esimerkiksi 1. lakiehdotuksen 46 j §:n mukaista sääntelyä, jonka mukaan eläkkeenhakijalle on etukäteen annettava tiedot siitä, mistä häntä koskevia tietoja voidaan hankkia ja mihin niitä voidaan luovuttaa päätöksentekoa varten. On kuitenkin ilmeistä, että ehdotusten mukainen tietojen luovuttaminen Kansaneläkelaitokselta ei tule kysymykseen pelkästään päätöksentekoa varten. Jos näin on, tämä rajaus on asiallista poistaa asianomaisista pykälistä. Toisaalta on yksilölle tärkeää, että hänelle kerro-

taan, mihin kaikkiin tarkoituksiin tietoja voidaan käyttää. Perustelujen mukaan tiedot annetaisiin eläkkeenhakijalle muun muassa etuuksia koskevissa esitteissä. Tästä ei ole sinänsä huomautettavaa, mutta pykälätekstiä on syytä täsmentää ilmaisuin, että tiedot annetaan hakijalle "etukäteen sopivin tavoin".

Kansaneläkelaitoksen oikeus saada salassa pidettäviä tietoja

Yleistä. Kansaneläkelaitoksen oikeutta saada tietoja salassapitosäännösten estämättä koskevat 1. lakiehdotuksen 46 a ja 46 b sekä 46 d §. Muiden velvollisuudesta ilmoittaa Kansaneläkelaitokselle eräistä seikoista säädetään 46 c §:ssä.

Salassapitosäännösten edelle menevässä tietojensaantioikeudessa on viime kädessä kysymys siitä, että tietoihin oikeutettu viranomainen omine tarpeineen syrjäyttää ne perusteet ja intressit, joita tiedot omaavaan viranomaiseen kohdistuvan salassapidon avulla suojataan. Mitä yleisluonteisempi tietojensaantiin oikeuttava sääntely on, sitä suurempi on vaara, että tällaiset intressit voivat syrjäytyä hyvin automaattisesti. Mitä täydellisemmin tietojensaantioikeus kytketään säännöksissä asiallisiin edellytyksiin, sitä todennäköisemmin yksittäistä tietojensaanti-pyyntöä joudutaan käytännössä perustelemaan (ks. viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 13,2 §). Myös tietojen luovuttajan on tällöin mahdollista arvioida pyyntöä luovuttamisen laillisten edellytysten kannalta. Tietojen luovuttaja voi kieltäytymällä tosiasiallisesti tietojen antamisesta saada aikaan tilanteen, jossa tietojen luovuttamisvelvollisuus eli säännösten tulkinta saattaa tulla ulkopuolisen viranomaisen tutkittavaksi. Tämä mahdollisuus on tärkeä tiedonsaannin ja salassapitointressin yhteen sovittamiseksi (vrt. PeVL 7/2000 vp, s. 4/I ja PeVL 7a/2000 vp, s. 3).

Kansaneläkelain 46 a ja 46 c §. Ehdotettu 46 a § koskee eri etuuksien määrittämistä varten tarvittavia tietoja. Kansaneläkelaitos saa tällaiset tiedot nykyisinkin ns. massaluovutuksena jo ennen varsinaisen asian käsittelyä eli asiakas-suhteesta riippumatta. Tietoja antavat tahot ja

luovutettavat tiedot on yksilöity ehdotuksessa riittävän tarkasti. Samoin on arvioitava 46 c §:n säännöksiä eri yksiköiden velvollisuudesta ilmoittaa tietoja Kansaneläkelaitokselle. Näissä pykälissä tarkoitettut tiedot ovat aivan perusluonteisia etuuksista päättämisen kannalta eivätkä ole näissä käyttöyhteyksissä yksityisyyden suojan näkökulmasta erityisen arkaluonteisia.

Kansaneläkelain 46 b §. Valiokunta on kiinnittänyt huomiota 46 b §:n mukaisen tietojensaantioikeuden laajuuteen. Kansaneläkelaitos (ja muutoksenhakuelin) on pykälän 1 momentin mukaan oikeutettu saamaan tietoja muun muassa kaikilta valtion ja kuntien viranomaisilta sekä muilta julkisoikeudellisilta yhteisöiltä. Tietojensaantioikeus ulottuu laajaan viranomaiskenttään ja muihinkin tahoihin. Tällaisesta laaja-alaisuudesta aiheutuva sääntelyn tietynlainen epämääräisyys ei ole täysin asianmukaista perusoikeusyhteydessä. Sääntelyn täsmentäminen on siksi paikallaan.

Kansaneläkelaitoksen tietojensaantioikeus kattaa käsiteltävänä olevan asian ratkaisemista varten välttämättömät tiedot sekä tiedot, jotka on muutoin otettava huomioon kansaneläkelaisissa tai Suomea sitovassa sosiaaliturvasopimuksessa tai sosiaaliturvaa koskevassa muussa kansainvälisessä säädöksessä säädettyjen tehtävien toimeenpanemiseksi. Tietojensaantioikeus ulottuu 2 momentin perusteella myös välttämättömiin tietoihin etuudenhakijan potilasasiakirjoista, kuntoutuksesta, terveydentilasta, hoidosta ja työkyvystä.

Ehdotettu sääntely vastaa perustuslakivaliokunnan aikaisempaa käytäntöä siltä osin kuin tietojensaantioikeus on 1 momentissa rajattu asian ratkaisemista varten välttämättömiin tietoihin (PeVL 7/2000 vp, s. 4/I ja PeVL 7a/2000 vp, s. 2/II). Sääntely jää esityksessä kuitenkin oleellisesti epätarkemmaksi kuin sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 20 §:n 1 momentissa. Mainittua rajausta ei ole lainkaan ehdotetun sääntelyn jälkimmäisessä osassa, koska sen mukainen tietojensaantioikeus koskee jonkin tehtävän toimeenpanemisessa muutoin huomioon otettavaa tietoa. Tällai-

nessa hyvin väljässä ja ulottuvuudeltaan laajassa sääntely-yhteydessä on valiokunnan mielestä erityisen tärkeää, että tietojensaantioikeutta ei erikseen sanonnallisesti venytetä. Valiokunta pitää siksi tavallisen lainsäätämisyjärjestyksen edellytyksenä, että tältäkin osin tietojensaantioikeus koskee ainoastaan välttämättömiä tietoja. — Sama huomautus on tehtävä 13. lakiehdotuksen 16 §:n 2 momentista, 15. lakiehdotuksen 68 §:n 1 momentista, 16. lakiehdotuksen 9 §:n 1 momentista ja 17. lakiehdotuksen 34 §:n 1 momentista.

Pykälän 2 momentissa pyritään laajentamaan tietojen luovuttajien piiriä. Tämä tulee ilmaista lakitekstissä ehdotettua täsmällisemmin sitomalla 2 momentin säännökset 1 momentista ilmenevään tarkoitussääntelyyn. Tämä merkitsee sitä, että tietojen on oltava välttämättömiä asian ratkaisemista varten. Momentissa tarkoitetuissa terveystiedoissa pitäisi lähtökohtana olla, että asianomainen itse toimittaa ne tai niiden luovuttaminen riippuu hänen suostumuksestaan (vrt. potilasasiakirjojen osalta potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 13 §). Sääntelyä tulee muokata tämän mukaisesti. — Samat huomautukset koskevat 15. lakiehdotuksen 68 §:n 2 momenttia, 16. lakiehdotuksen 9 §:n 2 momenttia ja 17. lakiehdotuksen 34 §:n 2 momenttia.

Kansaneläkelain 46 d §. Lakiehdotuksen 46 d § koskee muun muassa oikeutta saada tietoja potilasasiakirjoista ja hoidettavan henkilön terveydentilasta. Oikeus on rajattu ulottumaan käsiteltävän asian ratkaisemiseksi välttämättömiin tietoihin, joten ehdotus on tältä osin yleisluonteisuudestaan huolimatta moitteeton perustuslain kannalta. Ehdotusta tulee kuitenkin korjata siltä osin kuin siinä sääntely kytkeytyy lain 42 a §:ssä tarkoitettuihin neuvotteluihin ja kohdistuu Kansaneläkelaitoksen oikeuteen tällaisessa neuvottelussa. Viitatussa lainkohdassa ei nimittäin säädetä neuvotteluista. — Vastaavanlainen huomautus kohdistuu 15. lakiehdotuksen 68 §:n 3 momenttiin ja 16. lakiehdotuksen 9 §:n 3 momenttiin.

Tietojen saaminen rahalaitoksilta. Usean esitykseen sisältyvän lakiehdotuksen mukaan Kansaneläkelaitoksella (ja muutoksenhakuelimellä) on oikeus salassapitosäännösten estämättä ja asianomaisen henkilön suostumuksesta riippumatta saada käsiteltävänä olevan asian ratkaisemista varten välttämättömät tiedot rahalaitoksilta. Tämä tarkoittaa etuuden hakijan tai saajan pankkisalaisuuden murtamista. Valiokunta ei ole pitänyt pankkisalaisuutta yksityiselämän ydinalueeseen kuuluvana seikkana (PeVL 7/2000 vp, s. 4/I).

Tietojensaannin edellytyksenä on, ettei riittäviä tietoja ja selvityksiä saada muutoin ja on perusteltua syytä epäillä etuuden hakijan tai saajan antamien tietojen riittävyttä tai luotettavuutta. — Tällaisia säännöksiä on 2. lakiehdotuksen 38 §:n 3 kohdassa, 3. lakiehdotuksen 13 a §:n 3 kohdassa, 8. lakiehdotuksen 25 §:n 2 momentissa, 9. lakiehdotuksen 22 a §:n 2 momentissa ja 12. lakiehdotuksen 23 a §:n 2 momentissa. 17. lakiehdotuksen 34 §:n 3 momentissa Kansaneläkelaitoksen oikeus kohdistetaan lain 18 §:n 2 momentin mukaan yhteensovittavan kuntoutusrahan määräämistä varten välttämättömiin tietoihin.

Tiedonsaannin edellytyksiltä vastaavanlainen sääntely on sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 20 §:n 2 momentissa, joka on säädetty perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella (PeVL 7/2000 vp, s. 4/I ja PeVL 7a/2000 vp, s. 3/II). Ehdotetut sääntelyt vastaavat mainittua lakia myös sen osalta, että tietopyyntö on tehtävä kirjallisesti ja että ennen pyynnön esittämistä hakijalle tai saajalle on annettava tieto tästä. Näiden seikkojen vuoksi valiokunta katsoo, että edellä mainitut ehdotukset eivät vaikuta kyseisten lakiehdotusten käsittelyjärjestykseen. On kuitenkin välttämätöntä muotoilla asianomaiset säännökset siten, että niistä käy ehdotettua täsmällisemmin ilmi, keiden talletusta koskevista tiedoista on kysymys. Valiokunta on lisäksi kiinnittänyt huomiota siihen, että ehdotukset eroavat jonkin verran sosiaalihuollon asiakaslaista, koska siinä edellytetään myös rahalaitoksilta saatavien tietojen ja selvitysten olevan "sosiaalihuollon asiakassuhte-

seen olennaisesti vaikuttavia". Valiokunnan mielestä esityksessä ehdotettuja säännöksiä on syytä täydentää vastaavanlaisella edellytyksellä.

Tietojen luovuttaminen

Kansaneläkelaitoksen oikeutta luovuttaa tietoja salassapitosäännösten estämättä sääntelevät 1. lakiehdotuksen 46 e, 46 g ja 46 i § sekä 79 §:n 3 momentti. Valiokunta kiinnittää 46 e §:n 2 kohdan johdosta huomiota siihen, että tietojen luovuttaminen näyttää sanamuodon mukaan olevan mahdollista myös sellaiseen valtioon, jonka kanssa Suomi on tehnyt sosiaaliturvasopimuksen mutta joka on tietosuojadirektiivin kannalta siinä tarkoitettu kolmas maa. Direktiivin 25 artiklan takia henkilötietojen siirtämisen edellytyksenä on, että kolmannessa maassa taataan tietosuojan riittävä taso (ks. myös henkilötietolain 5 luku). Vähimmäistason vaatimus johtuu myös henkilötietojen suojaa koskevasta perustuslain 10 §:n 1 momentista. Ehdotusta tulee näistä syistä tulkita niin, ettei Kansaneläkelaitoksella ole oikeutta tietojen antamiseen, jos vähimmäistason vaatimus ei täyty. Asianmukaisinta on täsmen-tää säännöksen sanamuotoa.

Kansaneläkelain 46 i §:n mukaan Kansaneläkelaitos saa oma-aloitteisesti luovuttaa tietyt muut kuin terveydentilaa koskevat tiedot, jos ne ovat välttämättömiä sosiaaliturvaan kohdistuvia rikoksia ja väärinkäyttöä koskevassa yksittäisessä selvitystyössä tai rikosten syyteeseen panemiseksi. Tämä sääntelyn tarkoitus on selvästi-kin hyväksyttävä. Eri sääntelyjen yhdenmukai-suuden kannalta on kuitenkin syytä kiinnittää huomiota siihen, että sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 18 §:n 1 momentissa on vastaavanlainen tietojen luovuttaminen kytketty perusteltuun syyhyn epäillä väärinkäytöstä.

Sääntelyn tarkkuuden näkökulmasta on huomattava, että tietoja voitaisiin antaa viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain 4 §:n 1 momentissa tarkoitetulle viranomaiselle. Näin muodostuva viranomaiskäsite on tietojen antamisen edellytyksenä olevasta välttämättömyysvaatimuksesta huolimatta sääntelyn tarkoitukseen verrattuna jopa suhteettoman laaja. Tietoja

saavien viranomaisten piiriä on valiokunnan mielestä välttämättä täsmennettävä.

Esityksen perustelujen mukaan sääntely mahdollistaa väärinkäytön ehkäisemiseksi ja selvittämiseksi tietojen yhdistämisen muiden sosiaaliturvajärjestelmien etuudensaaajia koskeviin rekisteritietoihin. Näin pyritään saamaan selville esimerkiksi se, maksetaanko päällekkäisiä etuuksia. Tietojen luovuttamisen käyttötarkoitus huomioon ottaen tietojen tällainen yhdistäminen on yksityisyyden suojan kannalta merkittävä toimenpide. Pelkkä perustelumaininta ei siksi riitä rekisteritietojen yhdistelyperusteeksi, vaan tästä tulee säätää laissa.

Nämä samat huomautukset on tehtävä 8. lakiehdotuksen 25 c §:stä, 9. lakiehdotuksen 22 c §:stä, 10. lakiehdotuksen 43 a §:stä, 12. lakiehdotuksen 24 b §:stä, 15. lakiehdotuksen 68 d §:stä ja 17. lakiehdotuksen 35 b §:stä.

Esityksessä ei erikseen selvitetä, ovatko Kansaneläkelaitoksen luovuttamia tietoja saavat viranomaiset ja muut yksiköt sekä henkilöt eri laeissa säädetyn vaitiolovelvollisuuden piirissä. Asiasta on varmistuttava esityksen jatkokäsittelyssä (ks. erityisesti 10. lakiehdotuksen 41 c §).

Muita seikkoja

Tekninen käyttöyhteys. Usean esitykseen sisältyvän lakiehdotuksen perusteella Kansaneläkelaitoksella on oikeus avata tekninen käyttöyhteys rekisteriensä sellaisiin salassa pidettäviin tietoihin, jotka sillä on säännösehdoitusten mukaan oikeus antaa muille. Esitys koskee myös Kansaneläkelaitoksen oikeutta saada tietoja tällaisen käyttöyhteyden avulla. Teknisen käyttöyhteyden avulla saa hakea salassa pidettäviä tietoja ilman asianomaisen suostumusta.

Esimerkiksi 1. lakiehdotuksen 46 h §:n 3 momentin nojalla on tietoja pyytävän ennen teknisen käyttöyhteyden avaamista esitettävä selvitys siitä, että tietojen suojauksesta huolehditaan asianmukaisesti. Tämän vaatimuksen asettaminen on tarpeellista (PeVL 12/2002 vp, s. 5/II) muun muassa siksi, että henkilörekisterin pitäjä voi toimia henkilötietolain 32 §:ään perustuvien velvoitteidensa mukaisesti (ks. myös viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain

13,2 ja 18 §). Tällainen sääntely paljastaa kuitenkin samalla, että huomattava osa tietojen saamiseen ja luovuttamiseen kytkeytyvistä seikoista mukaan luettuna viime kädessä niiden taustalla olevien säännösten tulkitseminen jää merkittävästi riippumaan osapuolten välisistä käytännöistä. Kysymys on esimerkiksi siitä, millä tavoin tietojensaantioikeuden ulkopuolella lain mukaan olevat seikat todella jäävät luovuttamatta teknisessä käyttöyhteydessä ja miten tällöin eri yksittäistapauksissa todennetaan laissa mahdollisesti edellytetyn tietojen välttämättömyyskriteerin tai muun tarkoituksimäärään toteutuminen. Myös vastuukysymykset saattavat olla ongelmallisia.

Edellä hahmoteltu tilanne ei asian perusoikeuskytkentöjen vuoksi ole täysin asianmukainen lailla säätämisen vaatimuksen kannalta. Seikan merkitystä lisää se, että tekninen käyttöyhteys mahdollistaa hyvin nopean ja laajan henkilötietojen siirron. Lakien säännösten yleensä melko suuri yleisluonteisuus voi lisäksi olla omiaan heikentämään henkilötietojen suojan toteutumista. Ongelma koskettaa useita hallinnonaloja, mutta olisi kuitenkin paikallaan, että sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunta kiinnittää hallituksen huomiota siihen tässä yhteydessä.

Asetuksenantovaltuudet. Kansaneläkelain 35 §:n 1 momentin mukainen asetuksenantovaltuus ei liity kansaneläkelain perusteiltaan säänneltyyn hakijan velvollisuuteen ilmoittaa joitain seikkoja hakemuksessa. Hallintomenettelylain 17 §:n 2 momentin säännökset voidaan tosin ymmärtää tällaiseksi lakisääntelyksi. Valiokunta ehdottaa kuitenkin harkittavaksi hakijan perusvelvollisuuden ilmaisemista 35 §:n 1 momentissa, jolloin asetuksenantovaltuus voidaan asianmukaisesti kirjoittaa koskemaan tarkempien säännösten antamista. Myös 16. lakiehdotuksen 4 §:n 3 momentti on syytä kirjoittaa niin, että siitä ilmenee ensiksikin suunnitelman laatimisvelvollisuus ja siinä lisäksi annetaan valtuus antaa valtioneuvoston asetuksella tarkempia säännöksiä suunnitelman sisällöstä.

Yksityisen ilmoitusvelvollisuus. Tästä seikasta on ehdotuksia 10. lakiehdotuksen 41 §:ssä ja 12. lakiehdotuksen 23 §:ssä. Niiden sisällöstä ei ole huomauttamista, jos myös edellisen kohdan on tarkoitus merkitä sitä, että ilmoitusvelvollisuus koskee yhtäältä etuutta hakevaa opiskelijaa ja toisaalta jo myönnettyyn etuuteen vaikuttavia muutoksia. 41 §:n sanontaa on kuitenkin tarpeellista täsmentää.

Suullinen käsittely. 10. lakiehdotuksen 32 a § ja 15. lakiehdotuksen 54 b § koskevat suullisen käsittelyn toimittamista suljetuin ovin opintotuen muutoksenhakulautakunnassa sekä tarkastuslautakunnassa ja sosiaalivakuutuslautakunnassa. Hallintolainkäyttölain 37 §:ään viittaavat perussäännökset suullisesta käsittelystä näissä toimielimissä sisältyvät jo asianomaisiin lakeihin. Perustuslain 21 §:n 2 momentista johtuvista syistä (ks. PeVL 35/2001 vp, s. 2) valiokunta puoltaa ehdotusten muotoilemista esimerkiksi seuraavalla tavalla, joka vastaa sanonnallisesti paremmin käsittelyn julkisuutta yhtenä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin osatekijänä: "Suulliseen käsittelyyn sovelletaan oikeudenkäynnin julkisuudesta annettua lakia (945/1984). Suullinen käsittely on toimitettava suljetuin ovin asioissa, joissa on säädetty salassapitovelvollisuus tai jotka opintotuen muutoksenhakulautakunta/tarkastuslautakunta tai sosiaalivakuutuslautakunta määrää käsiteltäväksi suljetuin ovin sillä perusteella, että julkisesta käsittelystä aiheutuisi asianosaiselle erityistä haittaa." Säännökset on lisäksi systemaattisesti soveliainta lisätä opintotukilain 32 §:ään uudeksi 5 momentiksi sekä sairausvakuutuslain 52 §:ään uudeksi 4 momentiksi ja 54 §:ään uudeksi 4 momentiksi.

Valituskielto. 16. lakiehdotuksen 8 §:n 4 momentti sisältää valituskiellon. Siitä ei ole huomauttamista perustuslain 21 §:n 1 momentin johdosta, kun otetaan huomioon tarkoitettujen päätösten avoin harkinnanvaraisuus. On kuitenkin perustuslain 2 §:n 3 momentissa ilmaistun lainalaisuusperiaatteen valossa arveluttavaa, että viranomaispäätöksentekoa, vaikka se lopulta jääkin riippumaan harkinnasta tai määrärahan

riittävydestä, ei säännöksin sidota millään tavalla. Tällaisen sääntelyn myötä tulisi arvioitavaksi myös kysymys valituskiellon aiheellisuudesta sen perustuslain 21 §:n 2 momentin säännöksen näkökulmasta (ks. PeVL 32/2000 vp, s. 3/I), jonka mukaan oikeus hakea muutosta turvataan lailla.

Lausunto

Lausuntonaan perustuslakivaliokunta kunnioittavasti esittää,

että lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä,

1. ja 13. sekä 15.—17. lakiehdotus kuitenkin vain, jos valiokunnan 1. lakiehdotuksen 46 b §:n 1 momentista, 13. lakiehdotuksen 16 §:n 2 momentista, 15. lakiehdotuksen 68 §:n 1 momentista, 16. lakiehdotuksen 9 §:n 1 momentista ja 17. lakiehdotuksen 34 §:n 1 momentista tekemä valtiosääntöoikeudellinen huomautus otetaan asianmukaisesti huomioon.

Helsingissä 18 päivänä huhtikuuta 2002

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Paula Kokkonen /kok	Heli Paasio /sd
jäs.	Tuija Brax /vihr	Osmo Puhakka /kesk
	Esko Helle /vas	Pekka Ravi /kok
	Gunnar Jansson /r	Petri Salo /kok
	Jouko Jääskeläinen /kd	Ilkka Taipale /sd
	Saara Karhu /sd	vjäs. Veijo Puhjo /vas.
	Jouni Lehtimäki /kok	

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Jarmo Vuorinen.